

Kjærleik & tjuveri

Det er det alle songane dreiar seg om. Øyvind Vågnes forklarar kvifor i Dag og Tid.

Som ein tjuv i natta

«I've been all around the world, boys», syng Bob Dylan, «now I'm tryin' to get to heaven before they close the door». Han hamna på sjukehus alvorleg hjartesjuk våren 1997, og mange leita etter referansar til dette då «Tryin' to get to heaven» kom ut på *Time Out of Mind* hausten som følgde. Men mesteparten av frasane i songen er knabba frå gamle songar, har kritikaren Alex Ross skrive. Det er ikkje ein Dylan som har sett døden i kvitaugst som går att som eit skrømt i songen. Gamle songar heimsøkjjer ver-selinene.

Det finst eit knapt dusin tjuveri berre i denne eine songen. «She wrote me a letter and she wrote it so kind, and in this letter these words you can find», heiter det i ein afroamerikansk spiritual. Hos Dylan: «She put down in writing what was in her mind». I ein annan spiritual finn vi dette: «This train don't pull no gambles, neither don't pull no midnight rambles». Hos Dylan: «Some trains don't pull no gambles, no midnight rambles, like they did before».

Slik kunne eg halde fram, slik Ross gjer. Dylan har henta mykje frå samlingane til folkloristen Alan Lomax, som reiste rundt og gjorde opptak av tusenvis av songar til arkiva i

kongressbiblioteket – ein americana-variant av Ivar Aasen.

SLEKTSTREFF

Eg kom til å tenkje på Ross' essay sist eg høyrde Dylan, i regnet på Koengen i Bergen, då bandet snubla i gang med «Tryin' to get to heaven» etter eit halvt dusin songar. «I've been all around the world, boys, now I'm tryin' to get to

Det finst eit knapt dusin tjuveri berre i denne eine songen.

heaven before they close the door», breka den gamle geita igjen. Det dirra i mosaikken i Rosenkranz-tårnet, tonane draup gjennom vindauga på turistbåtane bak oss, rann gjennom dei teppelagde korridorane der.

Ein Dylan-konsert er eit slektstreff der gamle songar møtest. Denne songen har endra seg, men er seg sjølv lik. Plateversjonen skildrar ei omflakkande einsemd, ei erkjenning av at alt har sin pris og sin ende. På Koengen dreia det seg mindre om ei

skildring av denne erkjenninga enn om ei levandegjering. Ein jamrande Dylan hala og drog i vokalane, slik han òg har gjort i tidlegare konsertversjonar.

LAGA TIL PÅ NY

Songane vi høyrer på radioen, har alltid allereie funne sin identitet. Artistane lagar ein versjon og halsar frå stadion til stadion for å framføre han med søvndyssande presisjon. For Dylan er songane omskiftelege i sitt djupaste vesen. Slik det høyrst ut på plate, var slik det høyrdest ut den ettermiddagen. Å spele ein song er på eit vis å lage han på nytt. Også på Koengen, der Gamle Bob rota rundt etter munnspelet der framme på scenen, slik han rotar rundt i kistebotnen etter ord, frasar, melodiar, for at noko gammalt skal verte til noko nytt.

Eg veit det vert mykje Dylan i avisene for tida, *boys and girls*. Men slik må dette byrje. Kjærleik og tjuveri, eller *Love and Theft* (2001), som han har kalla ei av platene sine – det er prinsippet Dylan arbeider etter, og det skal det dreie seg om i denne spalta.

ØYVIND VÅGNES

k&t@dagogtid.no

Neste veke: Sidsel Endresen syng Randy Newman

Infam Ullmann

Linn Ullmann har eit fint, syrleg blikk på me

ROMAN

LINN ULMANN:

Det dyrebare

OKTOBER 2011

Folk forsvinn i Linn Ullmanns nye roman. Mille forsvinn frå fødselsdagsselskapet til Jenny Brodal på Mailund. Jenny forsvinn inn i demens eller sorg. Siri, driftig restauranteigar og kokk, og Jon Dreyer, utru ektemann og forfatter som ikkje får til å skrive, forsvinn for kvarandre. Og for meir enn tretti år sidan forsvann Syver på fire år. Mille er hyrt inn for sommaren for å passe på Alma og Liv, døtrene til Siri og Jon. To år seinare blir ho funnen nedgraven under eit tre. I stilfulle sirkelrørser skriv Ullmann seg inn mot alt det ein ikkje kan snakke om i ein familie.

FREKK SORG

Ingen snakka med Siri da broren Syver drukna. Alma snakkar ikkje om det ho såg kvelden Mille blei borte. Om Siri og Jon skriv Ullmann: «De svevde rundt på hverandres enemerker. Og lot som ingenting. Han sa aldri noe. Hun sa aldri noe. Kanskje dette var en måte å snakke på.» For Jenny munnar alle tankar ut i

I dette dvelande, tilbakevendande er Ullmann på sitt beste.

Syver, og som ein Hamlet vel ho galskapen for å døyve sorga, om ein skal tru Siri.

Fødselsdagsselskapet 15. juli 2008 er romanens midte. Og som ei Mrs Dalloway blir Jenny introdusert på første side. Men det er ein stridig variant av Virginia Woolfs figur me møter hos Ull-

Eugen Hansens

Ingen kan skrive om det maniske slik Thur

ROMAN

THURE ERIK LUND:

En trist og dum historie

ASCHEHOUG 2011

«Wenn man den Wald kennt, kennt man auch das Echo», sa den austerriske forfattaren Thomas Bernhard (1931–1989) ein gong han blei intervjuet om forfatterskapen sin, og dette svaret er også interessant i høve Thure Erik Lunds forfatterskap, for hos begge handlar det om både den synlege og konkrete verda og det usynlege som ligg bakanfor og som kan opplevast som ekko og svar på det ein søkjer å forstå. I tillegg er det ein parallell mellom Bernhard og Lund i den posisjonen dei inntok og inntek som samfunnsrefsarar og intellektuelle outsiderar; forstått og misforstått i den offentlege kritikken, forvirrende og geniale på same tid.

«Genialt og forvirrende» er da også den karakteristikken Eugen Hansens totalmuseum på Modum i Nedre Buskerud blir møtt med når VG skal lage reportasjar kring attraksjonar i distriktet, mens Blaafarveværket, Vikersundbakken og Kunstlaboratoriet på Vestfossen får side opp og side ned i positiv tekstreklame. Og her star-

tar også Hansens fall innover i tvil, sjølvrefleksjon, meiningstap og forbitring slik det blir uttrykt i Thure Eriks Lunds nye roman, *En trist og dum historie*.

VERDSMESSIG

Hansen har gjennom heile livet fram til han er i slutten av femtiåra, kjøpt opp og samla saman enorme mengder av *verdensmessige objekter*, lagra rundt omkring i garasjar, låver og lagerlokale i og rundt Modum der han etter kvart kjøper eit småbruk som gir høve til å realisere den storstilte museumsplanen der den eksentriske og overskridande samlinga hans på sju millionar gjenstandar skal bli systematisert og ordna innanfor 4000 kvadratmeter med 18 km hylleplass. Det er stormannsgalskap og gigantomani, heilt ut av proporsjonar.

Men han slit ikkje berre med manglande merksemd og interesse i media; kommunen set også foten ned og nektar å godkjenne bygget som anna enn lagerlokale før rømmingsvegar, luftingsanlegg og handikaptoalett er på plass. Når det samtidig er slutt på pengane som han har hatt flust av gjennom aksjespekulasjon og eigedomssal i 1990-åra, er det ingen veg tilbake: Han gir

Bob Dylan i Ho Chi Minh by, Vietnam, 2011. Foto: Scanpix

nn

nnneskelege skavankar.

mann. Ho vil ikkje ha nokon fest, og ho har like greitt byrja å drikke igjen. «Og nå var dagen her. Den ulykksalige syttifemårsdagen. Jenny hadde drukket seg full etter å ha vært tørrlagt i en mannsalder. *Kvinnealder*, vil vel Jenny ha påpekt. Hun hadde snøvlet da Jon traff henne i trappa. – God ettermiddag, Jon, sa hun. Jon stoppet opp og så på henne. – Hva i alle dager? – Ja, sa Jenny, – akkurat det. Hva i alle dager! Det er godt sagt!»

Sorga er frekk og trassig i *Det dyrebare*. Det gir historia ei eiga, infam kraft. Romanen har òg fine omkvede der Ullmann vender tilbake til scener, formuleringa, minne. Det gir rytme i teksten og viser at det ikkje finst eit endeleg punktum i historia om eit liv. I dette dvelande, tilbakevendande er Ullmann på sitt beste og kan minne litt om Monika Fagerholms kvin- nesterke, originale og ballade- forma verk *Den amerikanske jenta* og *Glitterscenen*.

LETT OG MEDRIVANDE

Men Ullmann har ikkje noko av det fagerholmske sjanger- og klišéleikande. Ho står meir i tradisjonen etter den store borgarlege romanen (Balzac, Stend-

Foto: Agnete Brun

hal, Lagerlöf), til liks med Tore Renberg. I *Det dyrebare* kan ein i tillegg altså høyre ein klang frå Virginia Woolf: «Stemmene, musikken, glassene som klrirret, tallerkenene, bestikket, dukene som flagret (hun hadde lagt dem på bordene og tatt dem inn og lagt dem på bordene igjen), brokker av samtaler, *har dere sett noe til bursdagsbarnet, nei, ikke jeg heller.*»

I eit siste band i ein trilogi (som Jon aldri blir ferdig med, han har meir enn nok med å sende SMS-ar til kvinner som eigentleg keier han, og lufter hunden Leopold), vil Jon bruke historia om jødiske Herman R. Han blei avslørt for å ha dikta opp kjærleikshistoria si frå den andre verdskrigen. Men er ei historie berre interessant om ho er sann? Eller er det med-

kjensle, «tre ut av seg selv og ta en annens plass», som er det viktige i ei diktaråre?

Gjennom Siri ytrar Ullmann seg òg syrleg (og med ein kjepp i ryggen til Knausgård) om «Forestillingen om Den Store Kunstneren som gav faen i alt bortsett fra *verket*». Spørsmåla om korleis ein skal forvalte historia om eit liv, er relevante nok, men ikkje så utfordrande. Ullmanns litterære form er heller ikkje særleg krevjande. Men ho skriv ein prosa som er lett og medrivande, og ho dissekerer menneskelege skavankar, sorg og smerte med eit så infamt blikk at eg ikkje kan anna enn å bli svært sjarmert.

MARGUNN VIKINGSTAD

Margunn Vikingstad er litteraturvitar og fast bokmeldar for Dag og Tid.

vekst og fall

e Erik Lund gjer det.

opp og reiser tilbake til kona og
husværet i Oslo.

Der prøver han å gå inn i *normaliteten* eller *normaltrivialismen*, men i staden går han til grunne i skam og forbitring, sjølvrefleksjon og bitande ironisering over si eiga samtid, kulturelt og politisk samtidig som døden og forsvinninga opnar for tankar kring det største av alle totalmuseum: internett der mennesket kan leve ut over si eiga tid, ja, sikre seg eit evig liv ein eller annan plass i det virtuelle.

Her er ein ved kjernen i Eugen Hansens refleksjonar: viljen til å forstå verda og *det verdensmessige* gjennom dei tinga vi omgir oss med. Dette er samtidig eit grunn-tema i Lunds forfattarskap, som er befolka med eksentriske outsiderar, frie intellektuelle som gir blaffen i konvensjonar og folkeskikk, men manisk følgjer teoriane sine og dreg lesaren med seg inn i plutselege og nyskapande innsikter i korleis det heile er skrudd saman. «Wenn man den Wald kennt, kennt man auch das Echo», kan ein seie.

MERKELEG MIKS

I kjend stil blandar Lund fiksjon og fakta og kastar lesaren ut i

ein merkeleg miks av vitskaplege utgreiingar, filosofiske spekulasjonar, fantasifulle skrøner, dystopiske førestellingar og heilt jordnære, mellommenneskelege relasjonar der samlivets trivialitetar står i fokus. Det er ein friksjon i språket hans som innimellom bremsar lesinga, men like fullt piskar det lesaren vidare inn i det drivet som er motoren i tekstane hans der det folkelege og det elitistiske går hand i hand, der høgt og lågt, nyord og dialektord, det grove og det sublime, alvor og ironi, innfall og utfall formar eit særeige litterært univers det ikkje finst maken til her i landet.

Personane til Lund er fanga i eit dystopisk mørker som har døden som referanse. Dei går til grunne på eitt eller anna vis. Men dei står samtidig oppreiste, og det er freistande å sitere frå eit tidleg dikt i Jan Erik Volds forfattarskap: «Det er håpløst, og vi gir oss ikke.» Og i forlenginga av dette, Franz Kafka: «Visst er det håp. Bare ikke for oss.»

ODDMUND HAGEN

Oddmund Hagen er forfattar og fast bokmeldar for Dag og Tid.

Han prøver å gå inn i normaltrivialisismen, men går i staden til grunne i skam og forbistring.

Naturvitskap

Heuristisk om heuristikk

SAKPROSA

G. PÓLYA:

How To Solve It. A New Aspect of Mathematical Method

PRINCETON UNIVERSITY PRESS 2004

Framifrå bøker har fire kjenneteikn, vert det hevda, og det er at dei handlar om ævelege emne, er skrivne i eit odla eller utsøkt språk, talar til både ung og gamal, og lesaren får inntrykk av at bøkene er skrivne nettopp for han. Om dette er sant, så oppfyller boka *How To Solve It* av den ungarsk-amerikanske matematikaren George Pólya krava i stor mon. Lesaren lærer å løysa oppgåver av matematisk art, det vil seia problem vi alle vert stilte overfor i det praktiske livet og som må finna si løysing, gjennom samtalar mellom den ideelle lærar og mønstereleven. For dei mange vaksne som vidareutdannar seg eller driv med sjølvstudium, torer boka vera ein funn, om ein ikkje alt har funne henne.

For å kunna løysa oppgåver må ein igjennom fire fasar som etter tur er at ein må forstå problemet, finna sambandet mellom den ukjende og fakta, utføre ein stegvis løysingsplan og til sist sjekka svaret. Når sjefen min, til dømes, vil ha svar på noko, må eg ofte gå fleire rundar med han før eg forstår nøyaktig kva det vert spurt etter, kva den ukjende er, kva er x-en, og så trekkja fram fakta og vilkår frå løynestyadene sine. Etter dette må eg finna eit samband mellom gjevne data eller fakta og den ukjende, og her gjev Pólya ein framifrå spørje- og svarteknikk for å finna bindeledet mellom det ein veit og x-en. Sjølv kallar han metoden heuristisk eller kunsten å gjera klårtenkte gissingar. Har du sett problemet før, har du sett noko liknande, kan du formulera om problemet, om du ikkje kan løysa problemet direkte, kan du løysa eit analogt problem eller eit meir spesialisert problem, osb. Slik held ein på og spør til ein løysingsplan etter kvart kjem til syne, og går denne spørjeteknikken i blodet, ja, så vil oppgåveløysing verta «easy as pi». På dette stadiet vil ein som oftast sjå vegen frå problem til løysing, og så er det berre å gå i gang og løysa det heile, sjekka kvart steg, gjerne spørja seg sjølv om dei ulike delstega er innlysande sanne, bjarte som dagen. Til sist bør ein sjekka resultatet, om det er vitugt. Ved å gjera eit attendeblick kan ein kanskje sjå andre måtar å oppnå same resultatet på.

George Pólya var fødd i 1887 i Budapest av jødiske foreldre og vart utdanna som matematikar med professorstorleikar som David Hilbert (1862–1943), Hermann Weyl (1885–1955), Jacques Hadamard (1865–1963) og G. F. Hardy (1877–1947) med fleire. I 1925 skreiv han boka *Aufgaben und Lehrsätze aus der Analysis* saman med Gabor Szegő (1895–1985) og starta der teknikken for oppgaveløysing som vart særmerket hans. Som mange andre måtte Pólya flykta frå Nazi-Europa og kom til USA i 1940 og vart ein mykje omtykt professor i matematikk. Han har òg skrive fleire bøker om matematiske emne for eit ålment publikum, mellom anna *Mathematics and Plausible Reasoning* som er rekna for eit meisterverk. Til liks med fysikaren Richard Feynman takkar vi matematikaren George Pólya som har gjort det mogeleg for mange andre å kunna knekkja naturens kodar.

ARVID HOVE

Arvid Hove, cand.scient. med brei naturvitskapleg bakgrunn, melder og omtalar i denne spalta natur- og populærvitskapleg litteratur som ikkje er omsett til norsk.

